

Реалізація екологічної проблемно-цільової орієнтації у технологічній освіті

Анотація. У статті розглянуто необхідність цілеспрямованої реалізації екологічної проблемно-цільової орієнтації та формування екологічного мислення, екологічної свідомості майбутнього вчителя трудового навчання.

Ключові слова: екологічні проблеми, екологічного виховання, еколого-педагогічна підготовка, екологічна культура вчителя.

Annotation. The article considers the need for purposeful implementation of environmental problem-target orientation and the formation of ecological thinking, ecological consciousness of the future teacher of labor education.

Keywords: ecological problems, ecological education, ecological pedagogical training, ecological culture of the teacher.

Постановка проблеми. Екологічна ситуація в світі вимагає негайного вирішення проблеми вдосконалення екологічної підготовки майбутніх фахівців різних галузей. У центрі уваги нашого дослідження – визначення необхідних організаційно-методичних умов ефективної еколого-педагогічної підготовки майбутніх учителів технологій з метою формування їхньої готовності до екологічного виховання учнів.

Фахові дисципліни мають значні можливості для підготовки майбутніх учителів технологій до екологічного виховання учнів, але вимагають перегляду не лише змісту окремих дисциплін, а й форм і методів навчання. Аналіз теорії та практики підготовки вчителів до екологічного виховання учнів спонукав нас віддати перевагу таким методам, формам і методичним прийомам навчання, які би:

- стимулювали майбутніх учителів до постійного поповнення знань про навколишнє середовище;
- сприяли розвитку творчого мислення, вміння передбачати можливі наслідки природоперетворювальної діяльності людини (це методи, що забезпечують формування інтелектуальних умінь: аналіз, синтез, порівняння, встановлення причинно-наслідкових зв'язків; це також традиційні методи: бесіда, спостереження, дослід, лабораторна робота з переважанням евристичного характеру пізнавальної діяльності студентів);
- забезпечували розвиток дослідницьких навичок, умінь ухвалювати екологічно доцільні рішення і самостійно розробляти власні шляхи розв'язання екологічних проблем;
- залучали студентів до практичної діяльності щодо вирішення проблем навколишнього середовища місцевого значення (виявлення рідкісних і зникаючих видів, організація екологічної стежки, захист природи від руйнування, пропаганда екологічних знань: лекції, бесіди, листівки, плакати).

Аналіз стану розв'язання проблеми формування екологічної культури в теорії і практиці дозволяє зробити висновки, що цей процес стосовно майбутнього вчителя технологій буде здійснюватися успішніше, якщо:

- у програмах і підручниках чітко й конкретно визначити екологічні проблеми;
- посилити екологічні елементи взаємозв'язку природничих і технічних наук;
- питання екології розглядати у взаємозв'язку і забезпечувати їх практичну спрямованість;
- у процесі екологічного виховання студентів враховувати особливості екологічних проблем регіону;
- здійснювати поетапне виховання студентів шляхом включення їх у різноманітні форми навчальної і позанавчальної екологічної діяльності.

Мета статті полягає у необхідності цілеспрямованої реалізації екологічної проблемно-

цільової орієнтації у процесі підготовки майбутнього вчителя трудового навчання.

Виклад основного матеріалу. Ефект екологічного виховання учнів багато в чому зумовлений тим, наскільки екологічні цінності сприймаються педагогом як життєво необхідні, і які мотиви ним рухають у роботі з дітьми. Якщо вчитель у своїй діяльності керується мотивом «вимушений», то ефекту слід чекати низького, якщо ж він керується мотивом «хочу» або «не можу інакше», то й результативність екологічного виховання зростає.

Тому, організовуючи еколого-педагогічну підготовку майбутнього вчителя трудового навчання за вказаними вище етапами, ми керувались вказівкою Г. Тарасенко, що така підготовка «передбачає виникнення у професійній свідомості певних соціальних установок щодо взаємозв'язків у системі «людина-природа», стимулює формування принципів, пов'язаних з особистісно, професійно і гуманістично значущими орієнтаціями» [3, с. 91].

Реалізація екологічної проблемно-цільової орієнтації вищої педагогічної освіти проявляється, на нашу думку, в двох напрямках:

- 1) формування екологічного мислення та екологічної свідомості майбутніх учителів;
- 2) практичне навчання бережливому й відповідальному ставленню до природи.

Виховання екологічної свідомості – це багатоаспектний процес, що охоплює формування наукової системи знань про взаємодію людини і природи, виховання гуманістичного ставлення особистості до світу, вольовий чинник. Результатом цього процесу є формування переконань, що визначають активну життєву позицію в галузі охорони природи й раціонального її використання. Екологізація мислення передбачає засвоєння певним чином структурованих знань про збалансоване природокористування. Один із найважливіших принципів збалансованого природокористування полягає в тому, що антропогенний вплив на природу варто здійснювати відповідно до законів природи.

Педагоги багатьох країн одноставні в тому, що процес навчання і виховання має здійснюватися інтегровано, впливаючи на всі сфери психіки учня: інтелектуальну, емоційну, вольову і діяльну. Становлення екологічно вихованої особистості в умовах педагогічного процесу відбувається за умови органічного поєднання наукових знань стосовно природних і соціальних факторів середовища з чуттєвим її сприйняттям, яке пробуджує естетичні переживання і породжує бажання зробити практичний внесок в її поліпшення.

Застосування принципу взаємозв'язку інтелектуальних та емоційно-вольових виявлень особистості, на нашу думку, спрямоване на різнобічний розвиток особистості майбутнього вчителя технологій, коли поєднуються одночасно раціональні та емоційні основи у ставленні до навколишнього середовища. Інтелектуальна розвиненість дає підставу приймати помірковані, науково виважені рішення щодо здійснення перетворень у довкіллі, посиляючись на позитивні знання про структуру, енергетику та функціонування біосфери. Проте опора лише на раціональні знання може призвести до суто прагматичного ставлення людини до навколишнього середовища і, як попереджають фахівці з питань педагогічної екології, такий напрям більшою мірою буде слугувати споживацьким мотивам у взаємозв'язках з природою, досягненню корисливої мети за будь-яку ціну. Тому екологічна підготовка може зробити вплив на образ дій студента, тільки якщо охопить і інтелектуальну, і емоційну сферу його психіки, якщо наукові доводи схвилюють його і сформулюють особисту переконаність у необхідності змінити ставлення до природи.

Розвиток екологічної культури вчителя технологій як загальна спрямованість підвищення його професійної культури конкретизується, на наш погляд, у тому, щоб:

- допомогти освоїти методологію вирішення професійно-педагогічних проблем, виходячи з принципів гуманізації та екологізації освіти;
- допомогти осмислити способи побудови концепції екологічної роботи школи і власної концепції вчителя, що враховують особливості їх діяльності;
- знайти способи реалізації концептуальних схем у досвіді роботи, особливо в організації роботи щодо еколого-трудоного виховання школярів;

– надати можливість усвідомити результативність педагогічних нововведень у сфері екологічного виховання, сприяти виробленню критеріїв їх оцінювання та самооцінювання.

Завданням учителя технологій є донести до кожного школяра, що кожна людина відповідає за збереження ресурсів планети, і кожен може щось зробити для цього. Однак мало того, щоб учні лише знали про це, необхідно, щоб вони одержали практичні навички зі збереження ресурсів планети – води, електроенергії, палива, тепла, їжі тощо. Необхідно сформувавши в учнів раціональне ставлення до використання ресурсів, пояснити, що споживати (купувати, використовувати) потрібно стільки, скільки необхідно для життя, а не бездумно і все підряд.

Студентам пояснюємо, що прогрес сучасної цивілізації досяг тієї межі, за якою вона вступила в період невирішених суперечностей. З одного боку – людство перебудовує світ своєю трудовою діяльністю, з іншого – знищує середовище свого існування. Ця проблема не лише економічна, екологічна і політична, а й має значний моральний зміст. Вона тісно пов'язана з вихованням нового покоління громадян і, насамперед, з вихованням технічної інтелігенції, що неможливо без подолання технократичного підходу до трудового навчання і посилення гуманітарного впливу на весь перебіг навчального процесу. Кінцевий результат цього – формування такого світогляду у майбутніх фахівців, який змушував би їх розглядати кожний проєкт, кожне виробництво спершу з точки зору його безпеки і користі для суспільства і природи, а інші аргументи мають стати другорядними.

На виховання такого світогляду в майбутнього вчителя трудового навчання за нашою методикою була спрямована вся система фахової освіти. Головним важелем у розв'язанні цього питання стало викладання фахових дисциплін. Перебудова викладання фахових дисциплін в бік їх екологізації – це не лише резерв екологічної освіти, а й важливий і необхідний чинник формування готовності майбутнього вчителя технологій до екологізації трудового навчання в школі.

Можливості у висвітленні екологічної тематики окремо взятих фахових дисциплін не однакові, проте ми переконані, що немає таких дисциплін, у яких був би відсутнім еколого-виховний потенціал. І хоч екологічні проблеми не є центральним компонентом у змісті фахових дисциплін, і відсутня методика їх вивчення, викладачам важливо проводити роботу з відбору яскравих і доступних для розуміння студентів матеріалів, що містять ідеї дбайливого ставлення до природи. У процесі екологічної освіти та виховання має бути реалізована низка функцій, до найбільш істотних із яких відносять:

- безпосередньо еколого-освітню (знання про закони функціонування навколишнього природного середовища);
- світоглядну (формування екологічного світогляду);
- гуманістичну (формування етично-естетичного ставлення до природи);
- виховну (становлення соціальних якостей особистості на основі засвоєння суспільних відносин з навколишнім середовищем);
- нормативну (узгодження юридичних, фінансових, наукових і політичних норм природокористування);
- інформативну (аналіз, засвоєння і передавання досвіду природоохоронної діяльності широким верствам населення) та ін.

Високий рівень екологічної культури вчителя технологій детермінується визнанням унікальної самоцінності природи незалежно від її утилітарного значення для людини. Однією з основних характеристик сформованості екологічної культури, на думку Н. Ясінської [4], є позитивне ставлення особистості до збереження природи, сформованість екологічної свідомості та інтересу до збереження довкілля, бажання вдосконалювати свою екологічну підготовку, задовольняти матеріальні та духовні потреби, займаючись працею в межах свого екологічного регіону.

Список використаних джерел:

1. Глуханюк В.М. Організація педагогічної взаємодії викладачів та студентів у процесі екологічного виховання. *Актуальні проблеми математики, фізики і технологічної освіти*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Планер», 2010. Вип. 6. С. 378-379.
2. Танська В.В. Теоретичні основи підготовки майбутнього вчителя біології до екологічної освіти старшокласників. *Професійна підготовка вчителів в умовах упровадження кредитно-модульної системи*: матеріали Всеукр. наук.-метод. конф. / редкол.: В.О. Огнев'юк, Л.Л. Хоружа, О.В. Караман та ін. К.: КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2007. С. 63-65.
3. Тарасенко Г.С. Естетико-екологічна культура вчителя в контексті соціокультурних пріоритетів професійної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Київ-Вінниця, 2002. Вип. 2. С. 91-97.
4. Ясінська Н.В. Розвиток екологічної культури вчителя в системі післядипломної освіти: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Н.В. Ясінська. Тернопіль, 2001. 16 с.